

A FONTS

Per què l'aprenentatge servei crea humanitat?

Josep M. Puig

Després de recordar què entenem per aprenentatge servei i presentar alguns exemples d'aquesta metodologia, el nucli de l'article es destina a assenyalar els motius que fan de l'aprenentatge servei una fàbrica d'humanitat. A la resposta, s'hi destaca que l'aprenentatge servei és una pedagogia de l'experiència, l'altruisme i la participació.

▣ **PARAULES CLAU:** experiència, altruisme, participació, aprenentatge servei, projectes de cooperació, reconeixement.

L'aprenentatge servei és una metodologia que combina en una sola activitat l'aprenentatge de continguts, competències i valors amb la realització de tasques de servei a la comunitat. Una activitat en la qual els participants es formen en enfrontar-se a necessitats reals del seu entorn amb l'objectiu de millorar-lo. En l'aprenentatge servei s'aprèn per servir a la comunitat, però, alhora, les activitats de servei esdevenen font de noves competències i valors. [aprenentatge servei queden vinculats en una relació circular de la qual totes dues parts se'n beneficien: l'aprenentatge adquireix sentit cívic i el servei esdevé un taller de coneixements i valors.](#) Vegem-ne alguns exemples:

- > Un banc de sang munta un sistema de col·laboració amb centres escolars, els proporciona formació científica i coneixements sobre com es pot realitzar una campanya de comunicació i demana col·laboració als joves per dinamitzar una campanya de donació de sang al seu barri.
- > D'acord amb una entitat del barri, un professor ofereix al seu alumnat la

L'aprenentatge servei és una metodologia que combina en una sola activitat l'aprenentatge de continguts, competències i valors amb la realització de tasques de servei a la comunitat

possibilitat d'ensenyar a usar el telèfon mòbil a persones grans. Els voluntaris reben formació sobre com han de tractar la gent gran i sobre quines habilitats els han d'ensenyar, després duen a terme les sessions i tanquen l'activitat amb una celebració.

- > Una associació ecologista proporciona als centres educatius l'oportunitat de tenir cura d'un tram de riu, una parcel·la de bosc, una font o qualsevol altre espai natural amenaçat. Els alumnes i les alumnes prenen consciència d'un problema ambiental, adquireixen coneixements de ciències naturals i realitzen una tasca de conservació.

Tres exemples d'aprenentatge servei que proporcionen a l'alumnat la possibilitat de realitzar una acció solidària, alhora que aprenen coneixements nous i els apliquen.

L'aprenentatge servei és una metodologia educativa potent, perquè, juntament amb la claredat de la seva proposta, posa en joc un conjunt de principis pedagògics molt importants. Principis com ara l'experiència, l'altruisme i la participació fan de l'aprenentatge servei una metodologia atenta a la creació d'humanitat.

Una pedagogia de l'experiència

La vida humana –i, per descomptat, la de cada ésser humà en particular– es desenvolupa quan s'enfronta a problemes. Quan tot funciona i està en calma, la vida

Principis com ara l'experiència, l'altruisme i la participació fan de l'aprenentatge servei una metodologia atenta a la creació d'humanitat

A FONTS

Aprenentatge servei

Competència social i ciutadana

A FONTS

Els éssers humans solucionem problemes barrejant reflexió i acció d'infinites maneres

pot ser plàcida i agradable, però no aprenem res de nou. L'experiència que ens proporciona aprenentatges necessita, abans de res, que sorgeixin dificultats, que apareguin problemes, que ens formullem reptes, que sapiguem criticar la nostra realitat i desitjar quelcom millor. Quan alguna cosa presenta dificultats que ens obliguen a mobilitzar-nos, tenim l'oportunitat d'obtenir experiència, és a dir, podem

ESCOLA EL FAR D'EMPORDÀ

aprendre. La vida és un esforç continu per restaurar l'equilibri que es va trencar amb les dificultats i els reptes. El procés de recerca d'una adaptació millor ens proporciona experiència i aprenentatge. En definitiva, les dificultats constitueixen una oportunitat, i superar-les, una experiència d'aprenentatge.

Què fem els humans per enfrontar-nos a les dificultats? Com que els veritables problemes no tenen solucions conegudes, ningú no pot pretendre explicar-les. D'altra banda, davant dels entrebancs, tampoc no és gaire útil adoptar una actitud merament pensosa o practicar una activitat inquieta i incessant. Els éssers humans solucionem problemes barrejant reflexió i acció d'infinites maneres, fent de la reflexió i l'acció una sola cosa: un projecte d'investigació. Un projecte tan senzill i sublim com el que porta a terme un bebè que s'esforça per apilar blocs de fusta, o el que condueix un grup classe quan decideix investigar sobre els fòssils, o també el que porten a terme equips d'investigadors per mitigar les conseqüències de la demència d'Alzheimer. Projectes d'investigació que trenen reflexió i acció, i que s'esforcen per solucionar una dificultat, un repte o un problema.

La vida de tots i cadascun de nosaltres es desenvolupa i evoluciona mercès a l'experiència que obtenim en enfrontar-nos a les dificultats que ens planteja el

trajecte vital. Doncs bé, aquesta idea bàsica –l'experiència sorgeix en aplicar reflexió i acció a la solució de problemes– és precisament el que expressen les activitats d'aprenentatge servei.

Afirmem que l'aprenentatge servei parteix de la detecció de necessitats reals, és a dir, de dificultats, problemes, reptes o limitacions de la realitat. Tot comença amb una exigència que ens mobilitza. Després, ens enfrontem a aquestes necessitats ideant un projecte d'acció, el desenvolupem mitjançant activitats de servei, que a la fi ens proporcionen coneixements nous. Acabem valorant els resultats, celebrant els assoliments i determinant el que encara falta, quelcom que ens obre les portes a un nou esforç d'aprenentatge i de servei.

Una pedagogia de l'altruisme

La vida humana –i, per descomptat, la de cada persona en particular– està feta d'egoisme i d'altruisme, d'individualisme i de cooperació, de competitivitat i de col·laboració. No és possible que una d'aquestes qualitats s'imposi del tot per damunt del parell corresponent. Ni les característiques associades amb la bondat ni les relacionades amb la maldat imperen en exclusiva. L'ésser humà és capaç de practicar-les totes dues, però aquesta afirmació suposa com a mínim dues coses. La primera reconèixer que

Per a algunes persones, altruisme, cooperació i ajuda mútua són dinàmiques evolutius i humanitzadors, tan importants o més que la competitivitat

l'altruisme també forma part de les competències que han ajudat els humans a evolucionar. Que la lluita per la vida i la recerca del benefici individual no són els únics motors de l'evolució.

Per a algunes persones, altruisme, cooperació i ajuda mútua són dinàmiques evolutius i humanitzadors, tan importants o més que la competitivitat. L'èxit com a individus i com a grup depèn en bona mesura de la nostra capacitat per practicar l'altruisme.

La segona qüestió que es deriva de la inevitable relació entre egoisme i altruisme ens permet afirmar que correspon a la societat i a l'educació establir les pràctiques i les institucions socials que equilibrin cadascuna d'aquestes tendències en benefici de la societat i de cadascun dels seus individus. Si instituïm formes socials que expressen egoisme, no ens pot sorprendre que la societat i els seus membres esdevinguin egoistes i, al final, el món es converteixi en un espai desagradable per a la vida humana. S'imposa el deure cultural de pensar formes socials que encarnin l'altruisme, que limitin el be-

ESCOLA EL FAR D'EMPORDÀ

A FONTS

Aprenentatge servei

Competència social i ciutadana

G

nefici individual i que equilibrin totes dues tendències humanes.

En la tasca d'idear pràctiques que plasmin altruisme, hi trobem de nou la metodologia de l'aprenentatge servei. Al cor d'aquesta proposta formativa, hi trobem la voluntat d'ajudar les altres persones i treballar a favor del bé comú. No hi ha aprenentatge servei sense servei a la comunitat.

L'educació incorpora l'altruisme com un dels seus dinàmiques principals de des-

envolupament personal i de construcció de la societat. No és possible educar sense atendre, a través de la institucionalització de pràctiques formatives, aquest motor de la humanització que és l'altruisme, la cooperació i la recerca del bé comú.

S'ha constatat que l'altruisme és una font de felicitat i de benestar personal i que augmenta la cohesió social

A FONTS

El servei a la comunitat que proposa l'aprenentatge servei proporciona, a més a més, uns altres avantatges afegits. L'altruisme no és únicament un motor de desenvolupament personal i d'evolució humana, sinó que també aporta unes altres conseqüències positives. En primer lloc, s'ha constatat que l'altruisme constitueix una font de felicitat i de benestar personal. El servei no es viu com una càrrega, sinó com una causa d'augment de l'autoestima, de l'orgull i del plaer de sentir-se útil, fins i tot és motiu de salut física i psíquica. En segon lloc, l'altruisme també augmenta la cohesió social. Ho fa en la mesura que contribueix a limitar certes mancances, però sobretot ho aconseguix perquè cada acte d'ajuda repre-

senta reconeixement mutu entre els protagonistes, i perquè després encén en la persona ajudada la voluntat d'exercir la reciprocitat i tornar l'ajuda rebuda. D'aquesta manera, el servei tendeix a crear una xarxa infinita de llaços de col·laboració i cohesió.

Una pedagogia de la participació

La vida humana –i, per descomptat, la de cada ésser humà en particular– té dificultats per aconseguir un desenvolupament adequat si li manca una de les formes més essencials del reconeixement: la possibilitat de participar en la seva comunitat. Intervenir juntament amb unes altres persones en el procés de pensar i realitzar un projecte útil per a la comunitat és un dinamisme necessari per assolir una correcta formació personal i per establir un clima col·lectiu que ens acostii a la justícia i a la felicitat. Com tantes vegades, l'educació ha de contribuir, ja des del centre docent, a obrir espais de participació real als escolars. D'aquesta manera, els prepara per a l'existència futura, però sobretot els permet viure ja ara una vida autèntica. D'entre les moltes possibilitats de participació que pot oferir l'escola, l'aprenentatge servei és una de les més completes.

Acabem d'afirmar que l'aprenentatge servei és una oportunitat de participació molt completa, perquè engloba dos nivells d'in-

tervenció que no sempre trobem a les pràctiques educatives escolars. En primer lloc, l'aprenentatge servei permet que els escolars participin en l'anàlisi de les necessitats de la realitat, en la decisió del tipus de servei que realitzaran i dels coneixements que hauran d'adquirir, en la planificació del projecte, en la seva realització i en la celebració i l'avaluació posteriors. Un ampli conjunt d'espais escolars on es pot intervenir.

Però, en segon lloc, en la majoria dels casos, l'aprenentatge servei comporta que la realització del servei transcendeixi els límits del centre educatiu i esdevingui una forma clara d'intervenció en la comunitat. L'acció de servei dels escolars és, tal com deia Makarenko, treball socialment necessari o, en paraules de Dewey, una activitat amb projecció social. És a dir, els joves intervenen de veritat en la millora de la seva comunitat. La participació esdevé un exercici de ciutadania activa.

Potser no és necessari glossar ara el munt de conseqüències positives que proporciona als escolars la possibilitat de participar en la vida acadèmica i en la vida social. **Ens limitarem a firmar quelcom que, en part, és constatació i, en part, hipòtesi: participar en la vida de la comunitat a través d'una activitat de servei és un factor important d'èxit escolar de l'alumnat.** Dit altrament: qui porta a terme un servei a la comunitat, millora el seu

ESCOLA EL PAR D'EMPORDÀ

rendiment escolar. En realitat, no és una afirmació especialment nova. Sabem prou bé que, per aconseguir el desenvolupament d'una persona, no ens podem limitar únicament a prestar-li ajut; perquè una persona millori, cal demanar-li ajut, considerar-la capaç. Qui se sent part necessària, s'esforça per convertir-se en part imprescindible, i per això paga la pena preparar-se. L'èxit escolar està relacionat amb la possibilitat d'implicar-se en un servei altruista a favor de la comunitat. Una virtut de l'aprenentatge servei sobre la qual ens convé continuar pensant i que hem de seguir observant. ■

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BARBER, B.R. (2000): *Un lugar para todos*. Barcelona. Paidós.
- DEWEY, J. (1918): *Las escuelas de mañana*. Madrid. Librería de los Sucesores de Hernando.
- (1971). *Democracia y educación*. Buenos Aires. Losada.
- DUGATKIN, L.A. (2007): *Qué es el altruismo*. Buenos Aires. Katz.
- GAUSS, M. (2009): *Ensayo sobre el don*. Buenos Aires. Katz.
- HONNETT, A. (1997): *La lucha por el reconocimiento*. Barcelona. Crítica.
- MAKARENKO, A.S. (2006): *Poema pedagògic*. Vic. Eumo Editorial.

MARTÍN, X. (2006): *Investigar y aprender: Cómo organizar un proyecto*. Barcelona. Horsori.

PUIG, J. (2003): *Prácticas de ciudadanía*. Barcelona. Paidós.

PUIG, J.M.; BATLLE, R.; BOSCH, C.; PALOS, J. (2006). *Aprenentatge servei: Educar per a educar la ciutadania*. Barcelona. Octaedro.

PUIG, J.M. (coord.) (2009): *Aprendizaje servicio (ApS): Educación y compromiso cívico*. Barcelona. Graó.

TOMASELLO, M. (2010): *¿Por qué cooperamos?* Buenos Aires. Katz.

TRILLA, J.; NOVELLA, A. (2001): «Educación y participación social de la infancia». *Revista Iberoamericana de Educación*, núm. 26, maig-agost.

A FONTS

HEM PARLAT DE:

- Aprenentatge servei.
- Competència social i ciutadana.

AUTOR

Josep M. Puig Rovira
Universitat de Barcelona
joseppuig@ub.edu

Aquest article fou sol·licitat per GUIX: ELEMENTS D'ACCIÓ EDUCATIVA el mes de febrer de 2011 i acceptat el mes de maig de 2011 per ser-hi publicat.